

ՓԱՅԼԱԿ ԾԻԱԾԱՆ
(ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԴԱՊԵՏ)

Ո՛Վ ԳԻՏՆԵՐ ՍՆԿՆՆԵ...

Կոմիտաս վարդապետի խնկարույր հիշատակին

Գիտեին մարդիկ թե՛ չար, թե՛ բարի,
Բոլորն անխտիր գիտեին հաստատ,
Որ հայր մահվան եղել էր գերի,
Հուր ու ավեր էր տեսել անընդհատ:
Եվ ո՛ւմ չէր հայտնի, որ մեր Նաիրյան,
Մեր հագարամյա երկիրը չհնաղ,
Մուգ ծով էր դարձել հարազատ արյան,
Մի տրտում շուկա դարձել էր, ավա՛ղ,
Ուր ոսոխները և՛ նենգ, և՛ նկուն,
Վաճառքի էին դրել ամեն ինչ,
Մեր վաստակն արդար ու գանձերն անհուն...

Սակայն ո՛վ գիտեր, գիտեի՞ն միթե,
Որ մեր էլ սրտում հույզեր են կիզվել,
Մենք էլ ենք ապրել տեսիլով ոսկե,
Մեր հոգու մեջ էլ երգեր են կիտվել,
Եվ մեր երկնահաս վես յեռներն ի վեր,
Նետել ենք նրանց թովչանքը շոյլ-
Որ այնտեղից էլ դեպ երկինք քնեն,
Հասնեն մեր իրերի պայծառ աստղերին,
Դեթ այնտեղ հայի խոսքը շոնդա,
Թեկուզ լոկ այնտեղ, Աստծուն մոտիկ,
Վեհորեն հնչի մեր համերգն ընծա...
Մեր արյունն առին, ու մեր կյանքը ողջ
Մեռելաբաղի հանդես սարհեցին,
Բայց ծլեց դարձյալ ոգին մեր բողբոջ,
Դարձյալ մեր կարմիր երազն հյուսեցինք...
Շինարար ու խոլ պայքարի անցանք,
Անհագ տաշեցինք տուֆ և որձափար,
Որ վեր խոյանան վանք ու դպրեվանք,
Կանուրջներ բռնեց խեղճ գետերն ի վար,
Որ մեր սուրբ հողը խաչքար ունենա,
Բերդերն անառիկ միշտ կանգուն մնան
Ու մեր փառքն անհաս անցնի փառք փառ...
Եվ ապա որդան մեր արյան գույնով,
Դրիչները մեր ծառավ ու եռթի,
Մագաղաթներ են ծաղկել անհամար,

Ուր մեր հույզերն են շնչել հոգեթով
Ու մեր միտքն է միշտ հառազել պայծառ:
Բայց մարդիկ միթե՞, միթե՞ գիտեին,
Որ մեր հրկիզված հողի ընդերքից,
Լույս արգասիքներ են բխել առատ,
Որ մեր մայրերի հյուծված արգանդից
Բազում հանճարներ են ծնվել անհաղթ,
Պեղել ենք անխոնջ երկինք և երկիր,
Մեր բազուկները մեկնել արևին,
Որ լույսը առատ հոսի մեր վրա,
Որ խավարն երբեք մեզ չտիրանա...
Գիտեին՞ արդյոք, որ մեր երկնի տակ,
Մեր կապո՛ւյտ, կապո՛ւյտ երկնքի ներքո
Հրաշք երկունքով աշխարհ են եկել
Դիր ու դպրության արհաներն հզոր,—
Մեսրոպը հսկա, Սահակը Պարթև,
Ու միշտ նենճերող մեր Նարեկացին,
Մեր անցյալ փառքի հրաշքը վսեմ,—
Աշխարհ են եկել մեր սուրբ փառքի,
Մեր հաղթ մուրների մշակներն անգին,—
Տրդատն հանճարեղ, Մանվելը խոհուն,
Ու դեռ վարպետներ անթիվ, անանուն:
Բյուր մագաղաթյա թերթերի վրա,
Դույն ու գծերի հրաշք են ծաղկել,
Ասես մեր աշխարհն են հոգեհմա
Դարերի համար դրոշմել այնտեղ
Սարգիս Պիծակն ու Ռուսիներ Թորոս
Ու մյուս անհամար գրիչները մեր:
Ու թեև դարձյալ տեսանք արհավիրք,
Անասպառ ընկանք թաթի տակ մահվան,
Թվաց, թե արդեն ամեն ինչ կորցրինք,
Ամեն ինչ արդեն արին փառումանդ,
Բայց նոր ու նորից, նոր կյանքի հեկով,
Արյունը խայտաց մեր երակներում,
Վառվեցինք դարձյալ ապրելու տենչով,
Լուսեղեն փառքով լույս աշխարհ բերինք

Միտ խնդրովից արեցած մարդիկ՝
 Նահապետ Քուշակն ու Մայաթ-Նովան,
 Ազգի թեժ սիրով այրված ու խանձված
 Հավերժ անշիբիմ Արուսյանը մեր...
 Կրճատ հույզերի բորբ բոցերի մեջ
 Տրտում մխացող Դուրյանը անշեշ,
 Վայրագ եղեռնին նահատակ դարձած
 Վագրենամունչ սեզ Սիամանթոն
 Եվ խռոխտածայն Վարուժանը վես,
 Ու դեռ ֆանիեն Եր, որոնք մեր սիրույն,
 Հանուն մեր անվան ու խղճմտաճին
 Դիմակալեցին մահն անագորույն,
 Բայց և երկնեցին մեր հոգու, մտքի,
 Ու մեր դպրության փառքը վիթխարի...
 Եվ ապա տրտում, անձայն, անշշուկ,
 Դալուկը հակտին, վտիտ ու հլուծված,
 Մեր հողի կրճիին ոտք դրեց հանկարծ
 Մի մանուկ տղա, մի որբ պատանի,
 Հայացքը տարտամ արձակած հեռուն,
 Միշտ խռովահույզ ու միշտ էլ խռնուն...
 Կոմիտասն էր նա, տիրակալն անհաղթ
 Աշխարհին անհուն հայոց երգերի,
 Ջայն ու շեշտերի կախարհը հսկա,
 Մեր խոր վերքերի սուրբ սպեղանին,
 Մեր դարիք հոգու կանչը կարոտի,
 Մեր «ձյունոտ գարնան» թախծոտ մեղեդին,
 Մեր ֆեֆույ սրտի նազը ընտանի,
 Մեր «Միտն Մտո»-ն ու «Մոկաց Միրգեն»,
 Ու «Տէր ողորմեա»-ն մեր պատարագի,
 Ոտք դրեց անձայն սրտին մեր հողի
 Ու մեր հիաստանչ համերգը երկնեց...
 Բայց ավա՜ղ, եղավ մեր հակատագրի
 Ու սեւ եղեռնի նահատակը խենթ:
 Եվ այնուհետև դարձյալ որբ ու կոծ,
 Դարձյալ ջարդ, թալան ու մահահանդես,
 Յիրուցան եղած անթաղ մեռելներ...
 Մահից հողոպրած որբն անհամար,
 Եվ երկարածի՜ց ախորի համբա...
 Դարձյալ մահվան սև մագիլն է անհա
 Ի բունոտ հանկը խռել հեցեռեն
 Մեր ժողովրդի սրտում կարեկեր...
 ...Բայց հին հրաշքը գործում է կրկին,
 Կյանքը մեզ ընդմիշտ չի նահատակում,
 Շարունակվում է երկունքի մեր հին,
 Մեր ստեղծագործ երկունքն անհատնում:
 Թեև մշտապես մնաց կիսավե՛ր
 Տրտում երկիրը մեր կոտորակված,
 Բայց հայու հոգին եղավ աներեք
 Եվ դեմքը հայու անաղաքտ մնաց:
 Դարձյալ հուրհրազ կայծր մեր մտքի,
 Դիր ու արվեստի մշակներ եկան,
 Եկան ու իրենց ֆանֆարը բերին
 Որ ոգու գանձը մեր նվիրական
 Հավերժ ունեանա ու նառագայթի...:
 Ո՛վ գիտեք սակայն, միթե՞ գիտեին,
 Դուշակել անգամ կհանդգնե՛ին,

Որ մարկածոսի փոքրիկից հետո,
 Պիտի գար մեծ օ՛րք հերոսածին
 Մեր դալուկ հակտի սև գիրը ջնջել,
 Չունենար այլևս կյանքը մեր ճորդ
 Մղձավանջով լի և ոչ մի գիշեր:
 Է՛լ չէր խամրելու ծաղիկը վառման
 Դարերով հյուսված մեր երազների,
 Չէր խափանվելու մեր երթն հաղթական
 Վեհ բարձունքն ի վեր մեր հուր տենչերի:
 Ու տիտանական քափով վերստին,
 Պիտի ճորդվեր ուժը մեր բազկի,
 Մեր շենքերն հսկա երկինք թևեին,
 Միանելույզների ծովը պիտ մխար,
 Մեր մագոզների հեկը շնանգներ
 Ու մեր գալիքի ուղին անդադար
 Արևի լույսի հեղեղով օձվեր...:
 Ու դեռ ո՛վ գիտեք, թե պիտի մի օր
 Ունենայինք պերն երևանք մեր,
 Մեր հեֆիաթների հրաշք դիցունին,
 Լույսը մեր աչքի, հույսը դարավոր,
 Ու մեր հանճարի մանյակը անգին,
 Որի լուսարձակ շողերի ներքո,
 Դիմացն Արարատ ձյունափառ լեռան,
 Ջահի պես շողար Չարենցը հզոր,
 Պեռար հսկա երկրին Նաիրյան...:
 Եվ ապա խռնուն, ծանրանիստ, կայտառ,
 Մեր գիտունների փաղանգն ունեանար:
 Հագիվ թե անցներ ինչ-որ ակնթարթ
 Որ մեր երկիրը հարսի պես զուգվեր,
 Ու մեր երբեմնի ապառաժներն իսկ
 Այսօր զմրուխտյա շուրջառ հագնեին:
 Ուրախ փրփիչով կապույտ Սևանից,
 Հրազդանը լույս բաշխեր բոլորին,
 Տուն վերադարձի կարկաշը հնչեր
 Բոլոր տարագիր հայորդիներին:
 Եվ մենք ամենքս կանգնած աներեք
 Մեր Արագածի բարձրադիր գահին,
 Լուսավորչի վառ կանթեղի ներքո,
 Հպարտ գնեցինք տիեզերքն անհուն,
 Կարդայինք չճանաչ մեր գիշերների
 Ու մեր աստղերի խորհուրդը խորին:
 Խիեղը հրկիզվեր մեր աչքերի մեջ,
 Մեր երազների առագաստն ուռչեր,
 Մեր տեսիլների հուր բոցկտար
 Ու ազա՛տ, ազա՛տ մեր երգը հնչեր,
 Խանդավառ գովքը մեր ճոր օրերի,
 Մեր գալիք կյանքի նախերգանքը վեհ...
Ու տե՛ս, ի՛նչ պայծառ վառվում է հեռվում

Ի՛նչ վառ շողում է ջինջ հորիզոնում
 Լուսեղեն փառքը պայծառ գալիքի
 Մեր արևաբույր,

Մեր լուսապարար
 Նաիրյան երկրի...

....Եւ այս բոլորը

Ո՛վ գիտեք սակայն:

